

## **BẦU KHÔNG KHÍ TÂM LÝ TẬP THỂ VÀ VAI TRÒ CỦA NÓ ĐỐI VỚI SỰ PHÁT TRIỂN NHÂN CÁCH HỌC SINH THCS**

**NGUYỄN THỊ HUỆ\***

Chúng ta đều biết, tập thể vừa là môi trường, vừa là phương tiện của sự phát triển cá nhân. Đặc biệt đối với học sinh lứa tuổi thiếu niên, tập thể là phương tiện giáo dục có hiệu quả nhất. Chỉ có trong tập thể cá nhân mới có điều kiện thể nghiệm và thể hiện trình độ phát triển nhân cách của mình, mới bồi dưỡng được thói quen sống và làm việc vì mọi người, vì xã hội. Mặt khác, một tập thể phát triển, mọi cá nhân trong tập thể yêu thương nhau, có trách nhiệm với nhau, điều đó có ảnh hưởng mạnh mẽ đến các hoạt động chung của tập thể và hoạt động của cá nhân, là điều kiện để cá nhân phát triển và hoàn thiện nhân cách của mình.

"Bầu không khí tâm lý tập thể" (psycho - asmotsphe) không phải là một thuật ngữ mới mẻ trong tâm lý học cũng như trong cuộc sống xã hội. Ngày nay, thuật ngữ này được sử dụng rộng rãi trong các tài liệu sách báo và nó đã trở thành khá quen thuộc đối với tất cả mọi người.

- V.I. Mikheep cho rằng: Bầu không khí là dư luận xã hội ở tập thể về thái độ lao động, thái độ đối với tập thể, đối với lãnh đạo và đối với các cá nhân khác.

- Theo V.M. Sêpen thì: Không khí tâm lý là trạng thái cảm xúc của những sự liên hệ tâm lý giữa các thành viên

trong tập thể. Yếu tố này xuất hiện trên cơ sở sự gắn gũi giữa các thành viên, của thiện cảm, của sự trùng hợp các tính cách, hứng thú và khuynh hướng.

- Trần Trọng Thủy quan niệm: Không khí tâm lý thường được hiểu là tính chất của các mối quan hệ qua lại giữa mọi người trong tập thể, là tâm trạng chung của tập thể đó.

- Ngô Công Hoàn cho rằng: Bầu không khí tâm lý là toàn bộ các trạng thái tâm lý có ý nghĩa quyết định đến tốc độ, nhịp điệu, cường độ hoạt động chung của các thành viên trong nhóm xã hội, đó là không gian chứa đựng các trạng thái tâm lý chung của toàn nhóm trong một thời gian nhất định.

- V.v...

Như vậy, qua các khái niệm về bầu không khí tâm lý của các tác giả khác nhau có thể khẳng định rằng: Các định nghĩa tuy có sự biểu đạt khác nhau song giữa chúng vẫn có những yếu tố thống nhất. Điều này, một mặt do tính đa dạng, phong phú và phức tạp của hiện tượng này, mặt khác là do cách tiếp cận nghiên cứu khác nhau của các tác giả.

---

\*TS, Khoa Tâm lý - Giáo dục, ĐHSPT Hà Nội.

Từ những khái niệm trên chúng tôi cho rằng:

***Không khí tâm lý tập thể là tổng hợp những nét tâm lý cơ bản phản ánh bộ mặt tình cảm của tập thể, tính chất quan hệ giữa các thành viên trong tập thể và ảnh hưởng trực tiếp tới kết quả hoạt động của tập thể.***

Bầu không khí tâm lý trong tập thể không đơn thuần là tổng thể các phẩm chất cá nhân của từng người mà được hình thành từ các mối quan hệ qua lại giữa các cá nhân. Khi nói đến bầu không khí tâm lý tập thể là nói đến tính chất của các mối quan hệ và tâm trạng chung của tập thể. Tâm trạng đó có thể buồn hoặc vui, phấn khởi, lạc quan hoặc bi quan, buồn chán... Vì vậy, nó có ảnh hưởng to lớn đến cá nhân và hoạt động chung của tập thể. Chính thuật ngữ "bầu không khí" đã nói lên sự cần thiết cho sức sống của tập thể như không khí đối với sự sống. Do đó, thuật ngữ "bầu không khí tâm lý" còn được tồn tại dưới nhiều tên gọi như: khí hậu tâm lý, khí sắc tâm lý...

Có thể nói, bầu không khí tâm lý trong tập thể như là nguồn gốc sức mạnh của cả tập thể, là hạt nhân cố kết mọi thành viên của tập thể thành một sức mạnh thống nhất. Sức mạnh của tập thể không phải là phép cộng các sức mạnh của những cá nhân riêng lẻ mà là sự thống nhất hữu cơ, biện chứng, cho phép tập thể đó giải quyết được những nhiệm vụ lớn lao mà nhiều cá nhân không có được.

Bầu không khí tâm lý tập thể còn ảnh hưởng đến hoạt động cá nhân, tạo điều kiện để cá nhân có thể hoàn thành những việc mà nếu để riêng lẻ một mình, không có sự động viên, khuyến khích, thi đua, không có trách nhiệm đối với công việc, với tập thể thì khó có

thể hoàn thành được. Vì vậy, nhà tâm lý học Mỹ Mc Dougall đã nhận xét: Khi người ta cùng nhau suy nghĩ, cùng nhau rung cảm hoặc hành động thì quá trình tư duy và cách ứng xử của từng cá nhân trong tập thể sẽ rất khác so với quá trình tư duy và cách xử sự của người đó khi cùng gặp một hoàn cảnh y như thế, nhưng chỉ là đơn độc. Nếu trong tập thể lớp học có bầu không khí tâm lý lành mạnh, thân ái thì sẽ tạo ra tâm trạng phấn khởi, vui vẻ ở mỗi thành viên; tạo tính tích cực cho mỗi người khi thực hiện nhiệm vụ được giao; tạo sự đoàn kết giúp đỡ lẫn nhau giữa các cá nhân; hạn chế những xung đột gay gắt, những nhóm không chính thức đối lập và các thủ lĩnh tiêu cực. Điều đó sẽ có tác dụng củng cố và phát triển các mối quan hệ tốt đẹp giữa các thành viên trong lớp, các hoạt động chung của tập thể được tổ chức và thực hiện có kết quả, các thành viên trong tập thể gắn bó, thương yêu nhau và đồng cảm với nhau hơn.

Ngược lại, ở một tập thể mà bầu không khí tâm lý tẻ nhạt, căng thẳng, cảm xúc, tâm trạng của các thành viên tiêu cực... dễ hình thành nên các nhóm không chính thức, đối nghịch với tập thể. Trong tập thể này các cá nhân ít gắn bó với tập thể, ít có sự quan tâm giúp đỡ lẫn nhau, hay nảy sinh những xung đột, những thủ lĩnh tiêu cực cản trở phong trào chung.

Đối với tập thể học sinh khi bầu không khí tâm lý tập thể thay đổi có ảnh hưởng như thế nào đến sự phát triển nhân cách của các em? Quá trình nghiên cứu cho thấy khi bầu không khí tâm lý tập thể học sinh thay đổi đã ảnh hưởng đến học sinh như sau:

- Kết quả học tập của tập thể cũng như cá nhân học sinh được nâng lên.

- Các hoạt động khác của tập thể cũng đạt được kết quả cao hơn.

- Các phẩm chất đạo đức nhân cách học sinh chuyển biến theo chiều hướng tích cực như đoàn kết thương yêu nhau, có trách nhiệm với nhau, có ý thức tập thể, ý thức học tập phấn đấu rèn luyện...

- Các em mạnh dạn hơn.

Vì không khí tâm lý tập thể có vai trò to lớn như vậy nên trong giáo dục người ta sử dụng nhiều biện pháp để cải thiện bầu không khí tâm lý tập thể học sinh.

Để thay đổi bầu không khí tâm lý của tập thể học sinh chúng tôi đã sử dụng một số biện pháp như tổ chức các hoạt động văn hoá văn nghệ, vui chơi giải trí chung của tập thể, phát động phong trào tương thân tương ái trong lớp để giúp đỡ những bạn có hoàn cảnh khó khăn, tạo các mối quan hệ chịu trách nhiệm lẫn nhau trong tổ, trong lớp... Sau một thời gian tác động, dùng trắc nghiệm của Lutoskin. A. N. để đo bầu không khí tâm lý tập thể học sinh, chúng tôi thấy tất cả 14 đặc điểm bầu không khí tâm lý tập thể đều có điểm số tăng lên đáng kể. Chứng tỏ rằng, bầu không khí tâm lý của tập thể học sinh được cải thiện tốt lên.

Hoạt động học tập và hoạt động giao tiếp (giao tiếp bạn bè) là hoạt động chủ đạo ở lứa tuổi học sinh THCS. Nếu chúng ta xây dựng được bầu không khí tâm lý tập thể học sinh lành mạnh, thân ái thì cá nhân dễ đạt được hiệu quả cao trong hoạt động học tập và các hoạt động khác. Vì vậy, người làm công tác giáo dục cần phải có những tác động giáo dục chuyên biệt đối với ý thức và tình cảm đạo đức của học sinh trong tập thể thông qua các hoạt động chung của lớp, qua các quan hệ giao lưu phong phú

của các em được tổ chức chặt chẽ thì mới hình thành được những mối quan hệ gắn bó trong lớp học. Những quan hệ tích cực của các em trong lớp sẽ tạo nên bầu không khí tâm lý đoàn kết, thân ái, giúp học sinh gắn bó với nhau và gắn bó với lớp, từ đó giúp nhau cùng tiến bộ.

Để tạo ra bầu không khí tâm lý tập thể học sinh THCS thân thiện, cởi mở, các thành viên đoàn kết, thương yêu giúp đỡ lẫn nhau, nhà giáo dục cần:

- Trước hết phải lựa chọn và xây dựng đội ngũ cán sự lớp vững mạnh, do chính tập thể học sinh bầu ra, có khả năng đại diện cho tập thể. Đội ngũ cán sự lớp phải là những người gương mẫu, có năng lực (nhất là trong học tập), có khả năng đoàn kết được mọi người và họ phải là người thực hiện được khẩu hiệu: "Miệng nói tay làm", thấy "sai phải bảo", thấy "trái phải ngăn", thấy "đúng phải ủng hộ".

- Các công việc được thực hiện phải đánh giá thường xuyên, công khai, tạo điều kiện cho học sinh vì danh dự tập thể mà quan tâm tới bạn, tới tổ, tới lớp, tăng cường trách nhiệm trước tập thể, giúp đỡ nhau, hình thành và thúc đẩy tính tích cực của mỗi người, của tập thể. Từ đó nhiều sáng kiến nảy nở, hiệu quả hoạt động ngày càng cao.

Thông qua việc đánh giá thường xuyên và công khai sẽ hình thành dư luận tập thể ở học sinh: ủng hộ, biểu dương cái tốt, lên án cái tiêu cực; sẽ xây dựng được kỷ luật tập thể và mọi người đều tự giác thực hiện. Quan hệ trong tập thể là quan hệ thân tình, chịu trách nhiệm lẫn nhau.

- Cần làm cho mỗi học sinh trong tập thể ý thức sâu sắc rằng: mỗi người đều phải cố gắng hết mình không phải chỉ vì thành tích cá nhân mà thành công của từng người tạo nên niềm vui

chung của nhóm; thất bại của mỗi thành viên trong nhóm là nỗi buồn chung của nhóm. Mỗi người khi tiến hành hoạt động chung vừa với tư cách cá nhân, vừa với tư cách một đại diện của nhóm. Một tập thể lớp đoàn kết với từng thành viên có tinh thần trách nhiệm cao sẽ là môi trường giáo dục tốt nhất nhằm tạo ra ở các em lòng tin vững chắc rằng chúng có vị trí nhất định trong lớp, chúng sẽ cố gắng nỗ lực và hợp tác với mọi thành viên trong tập thể để hoàn thành công việc được giao. ♣

### TÀI LIỆU THAM KHẢO

- 1- Ngô Công Hoàn. *Tâm lý học xã hội trong quản lý*. NXB ĐHQG, Hà Nội, 1997.
- 2- Trần Trọng Thuỷ. *Tâm lý học lao động*. Tài liệu dùng cho học viên cao học tâm lý, Hà Nội, 1997.
- 3- Лутошкин А.Н. Социально-психологический климат Коллектива теория и методы изучения. Наук, М, 1979.

## TÁC ĐỘNG CỦA MỨC ĐỘ KỶ VỌNG...

(Tiếp theo trang 21)

phát từ kỳ vọng quá sức của bố mẹ, mà việc bố mẹ không mong đợi gì cũng có những ảnh hưởng tiêu cực nhất định. Điều này thể hiện rõ khi tìm hiểu mối liên hệ giữa các mức kỳ vọng của bố mẹ và sự tự đánh giá về cuộc sống tương lai của trẻ. Các em không được bố mẹ trông chờ gì đều tự đánh giá thấp hơn về cuộc sống tương lai so với các em mà mức độ kỳ vọng của bố mẹ vừa phải ( $p=0.01$ ), quá cao ( $p=0.03$ ) hoặc thậm chí là quá thấp ( $p=0.01$ ). Như vậy, được

bố mẹ mong đợi có những thành công nào đó dù ở mức thấp hơn so với năng lực, các em vẫn có đích để tiến lên, có niềm tin hơn vào tương lai, dám nghĩ hơn tới những kế hoạch và đầu tư hơn cho những khát vọng, hoài bão của mình.

### 3. Kết luận

Trên đây, chúng tôi trình bày sự đánh giá bản thân của các em tuổi 17-18, mức độ kỳ vọng của bố mẹ các em về sự thành đạt của con cái và mối liên quan giữa hai lĩnh vực này. Các kết quả cho thấy mức độ kỳ vọng của bố mẹ vào sự thành công của con cái có những ảnh hưởng rất căn bản tới sự tự đánh giá bản thân các em. Việc bố mẹ không mong đợi gì vào sự thành công của con mình hoặc sự mong đợi thái quá có thể gây ra những khó khăn cho trẻ về mặt cảm xúc, những rào cản trong cuộc sống học đường và những hạn chế cho việc hoạch định các kế hoạch tương lai. Chúng tôi hi vọng với những kết quả nghiên cứu này, các bậc cha mẹ sẽ tạo điều kiện tốt hơn cho con cái mình phát huy tối đa các khả năng, không bị thất vọng, ức chế vì sự thiếu tin tưởng của bố mẹ vào năng lực của mình hoặc quá lo hãi vì không đáp ứng nổi những mong muốn của bố mẹ do chúng vượt quá sức của mình. Sự kỳ vọng của bố mẹ dù ở mức thấp so với khả năng của trẻ vẫn là nguồn kích thích sự vươn tới và kỳ vọng ở mức vừa phải, phù hợp với khả năng của con cái là tối ưu cho sự phát triển của trẻ. ♣

### Chú thích

1. Đề tài cấp bộ 2001 của Viện Tâm lý học "Tổn thương tâm lý của trẻ 10-15 tuổi do bố mẹ ly hôn" do TS. Văn Thị Kim Cúc làm chủ nhiệm.